Gândire critică și etică academică

Seminar 8

hello

DESFĂȘURARE SEMINAR

Aristotel, *Etica Nicomahică* 01

Cum să trăim bine? 02

Binele omului 03

Virtutea 04

Dileme etice 05

CUM SĂ TRĂIM BINE?

Orice artă[1] și orice investigație[2], ca și orice acțiune[3] și orice decizie[4], par să tindă spre un anume bine[5]; de aceea, pe bună dreptate s-a afirmat că binele este cel spre care aspiră toate.[6]

Apare însă o deosebire în ceea ce privește scopurile urmărite[7]: uneori ele constau în activitatea însăși; alteori, dincolo de activitate, sunt vizate opere finite. Acolo unde acțiunile sunt însoțite de scopuri exterioare, operele ce rezultă sunt, prin natura lor, superioare activităților. Dar pentru că există numeroase acțiuni, și arte, și științe[8], există, de asemenea, și numeroase scopuri; astfel, scopul medicinei este sănătatea, cel al artei construcțiilor navale corabia, cel al strategiei victoria, cel al economiei bunăstarea.

Iată deci că raționamentul nostru, urmărind o altă cale, a revenit la punctul de pornire.[72] Trebuie să încercăm acum să clarificăm și mai mult lucrurile. Așadar, deoarce există, evident, mai multe scopuri, iar dintre ele unele ne interesează de dragul altora, ca bogăția, flautele sau instrumentele în general, este evident, de asemenea, că nu toate sunt scopuri perfecte.[73] Dar binele suprem este, desigur. Astfel încât, dacă există un singur scop perfect, acesta trebuie să fie cel căutat de noi; iar dacă există mai multe, atunci el este cel mai desăvârșit dintre toate. Or, noi considerăm că ceea ce este de dorit pentru sine reprezintă un scop mai desăvârșit decât ceea ce este dorit pentru altceva și ceea ce niciodată nu este dorit pentru altceva este mai desăvârșit decât ceea ce este dorit și pentru sine și pentru altceva. Rezultă deci că desăvârșit în mod absolut este scopul urmărit întotdeauna pentru sine și niciodată pentru altceva. Un asemenea scop pare să fie fericirea: pe ea o dorim totdeauna pentru sine și niciodată pentru altceva, pe când onoarea, plăcerea, inteligența și orice virtute le dorim atât pentru sine (căci, chiar dacă n-ar duce la nimic, noi tot am simți un impuls spre toate acestea), cât și de dragul fericirii, pe care credem că, prin intermediul lor, am putea-o atinge. Dar fericirea nimeni nu o caută de dragul acestor lucruri, nici de dragul altora, oricare ar fi ele. La aceeași concluzie ajungem și dacă pornim de la caracterul ei autarhic[74]; pentru că, după cât se pare, binele perfect își ajunge sieși. Îl numim autarhic aplicându-l nu numai la individul izolat, ci și la părinți, copii, soție, în sfârșit, la prieteni și concetățeni, deoarece omul este prin natura sa o ființă socială.[75] Dar aici trebuie să stabilim o limită; altfel, întinzându-ne până la strămoși și urmași, și până la prietenii prietenilor, am continua așa la infinit. Acest aspect rămâne de examinat cu altă ocazie.[76]

Caracterul universal al **binelui**; mai multe tipuri de scopuri:

a) urmărite de dragul altora (scopuri)

b) urmărite de dragul lor (scopuri perfecte)

c) scopuri care niciodată nu sunt urmărite pentru altceva, și întotdeauna pentru sine: FERICIREA („este ceva ce, prin sine, dă vieții împlinire și o face demnă de dorit”; „este scopul tuturor actelor noastre”)

„S-ar putea însă spune că afirmația conform căreia binele suprem constă în fericire reprezintă ceva ce pare general admis și că ceea ce ne lipsește e o formulare mai clară a ce anume este binele suprem. Ei bine, s-ar putea să găsim binele suprem dacă vom găsi mai întâi **funcția** (ergon) unei ființe umane. Căci tot așa cum binele, adică buna activitate (doing well) a unui flautist, sculptor și a oricărui meșteșugar, în general a oricărui lucru care are o **funcție** (ergon) și acțiune (caracteristică) (praxis), pare să depindă de **funcția** sa (ergon), același lucru pare să fie adevărat despre o ființă umană, dacă o ființă umană are o **funcție** (ergon). Oare să aibă tâmplarul și cizmarul **funcțiile** (ergon) și acțiunile lor, pe când ființa umană să nu aibă nici una și să fie prin natura sa inactivă, fără nici o **funcție**? Sau, tot așa cum ochiul, mâna, piciorul și, în general, orice parte a corpului par să aibă **funcțiile** lor, am putea atribui în mod similar și ființei umane o anume **funcție** în afara celor menționate? Și care ar putea fi aceasta ? Căci a trăi pare a fi ceva ce omul are în comun cu plantele, dar ceea ce căutăm noi este **funcția specifică unei ființe umane**; prin urmare vom lăsa de-o parte viața ce constă în nutriție și creștere. Următoarea în ordine e viața bazată pe percepțiile simțurilor; dar și aceasta pare să fie împărtășită cu caii, boii și cu celelalte animale. Prin urmare, singura posibilitate care ne mai rămâne e un fel de viață bazată pe acțiunea (părții sufletului) care are rațiune" (1097b,21-1098a,4). (TRAD. Terence Irwin)

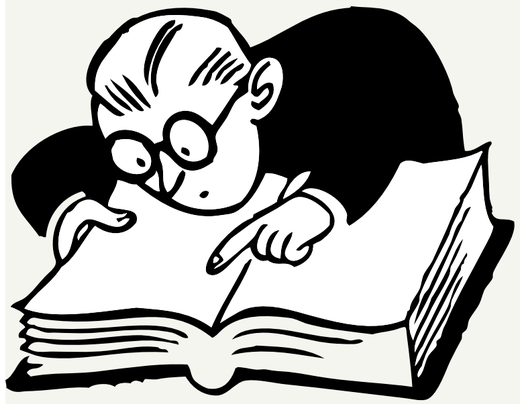

Fericirea omului? O căutăm în funcție de **actul specific omului** - **rațiunea**.

Fericirea este...

„Din păcate, conceptul fericirii este unul vag. Toți oamenii își doresc să fie fericiți, dar nimeni nu este capabil să spună în mod clar și univoc ce anume își dorește cu adevărat.”

(Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor*)

Primul pas al metodei dialectice: alegerea "opiniilor comune" relevante pentru rezolvarea unei probleme:

"*Endoxa* sunt opiniile acceptate sau de toţi sau de majoritate sau de cei înţelepţi, iar dintre cei înţelepţi sau de toţi sau de majoritate sau de cei mai de seamă. [...] Căci nu orice pare a fi o opinie comună (*phainomenon endoxon*) şi este astfel" (*Top.* 100b).

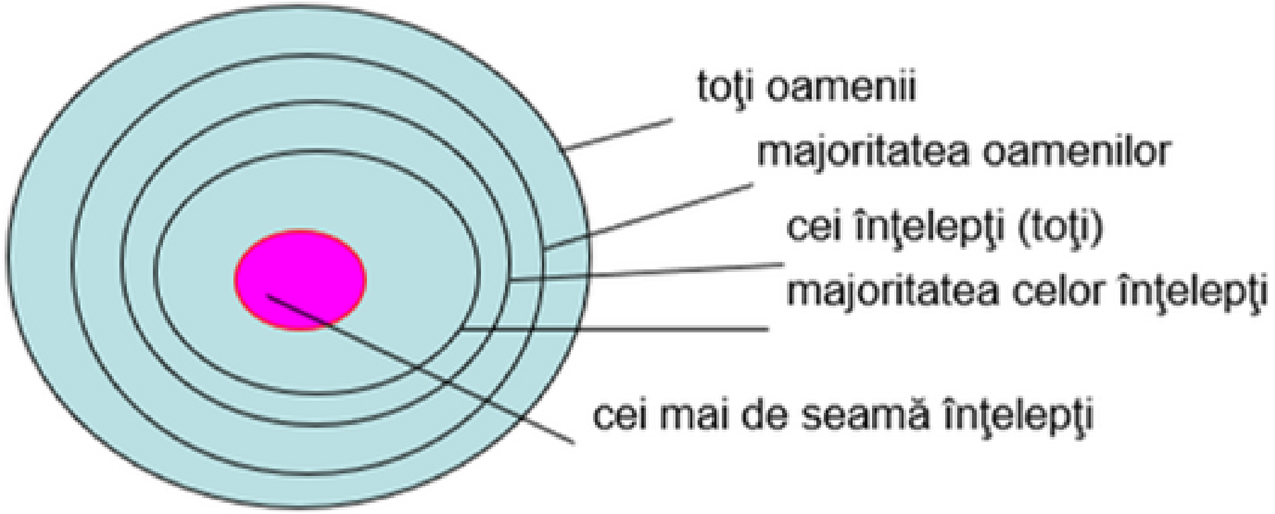

- (A) Dacă toate opiniile comune concordă - opinia comună e adevărată ("un lucru este ceea ce toată lumea admite că este", 1173a).
- (B) Dacă toţi o resping - e falsă (Top. 104a,5)
- (C) Între ele: încercăm să facem să concorde măcar "opiniile cele mai răspândite şi mai importante" (1145b,3). "E mai degrabă inutil să enumerăm toate aceste păreri [ale tuturor oamenilor], fiind de ajuns să le examinăm pe cele mai frecvente şi care par a avea o justificare" (1095b).- "Nu trebuie luate în seamă nici părerile celor mulţi [...] ci numai opiniile celor înţelepţi" (EE, 1215a)
- Vom lua de regulă opiniile acceptate din "cărţile scrise bazate pe argumente" (susţinute deci de mai mulţi filosofi) şi le vom ordona pe domenii; vom accepta chiar şi teze ale unor gânditori singulari (Empedocle) căci "ceea ce a afirmat un om de seamă poate fi privit ca o teză temeinică" (Top. 1095b,10).
- Sarcina specifică dialecticii = "să recurgem la opiniile comune asupra subiectului dat pentru a explica principiile" (*Top.* 101b).

CUM SĂ TRĂIM BINE? BINELE OMULUI

- Dacă toate au un bine, o funcție, înseamnă că și omul trebuie să aibă un bine.
- De ce e important să cunoaștem acest bine și ce disciplină ne permite cunoașterea lui?
- **Tipuri de cunoaștere**:
  - Cunoaștere meșteșugărească (poietică; poiein = a făuri). Cunoașterea necesară pentru a făuri un produs, know-how.
  - Cunoaștere științifică (teoretică); cunoașterea realităților cele mai înalte, necesare și eterne.
  - Cunoașterea practică (protein = a acționa). Este un tip de cunoaștere probabilă, are de-a face cu contingențele și este necesară înfăptuirii de acțiuni bune și ducerii unei vieți împlinite. Lucrăm cu adevăruri probabile.

Bine omului = FERICIREA

„Activitate rațională a sufletului conformă cu virtutea”

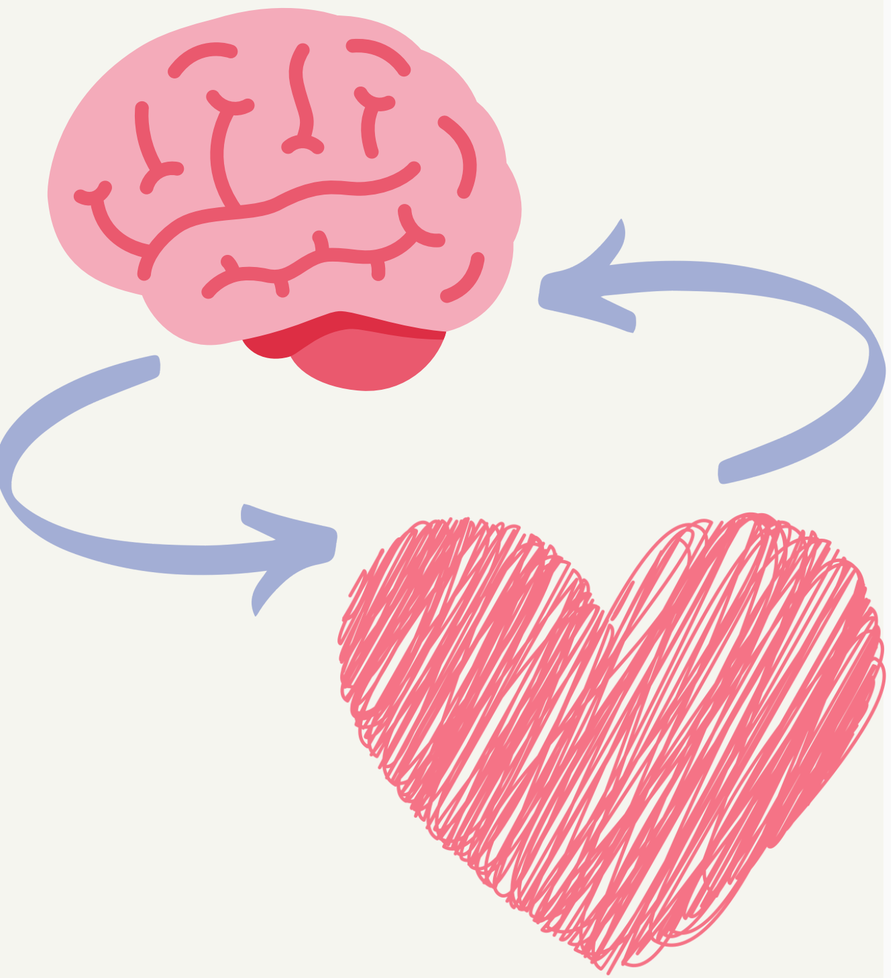

Structura sufletului

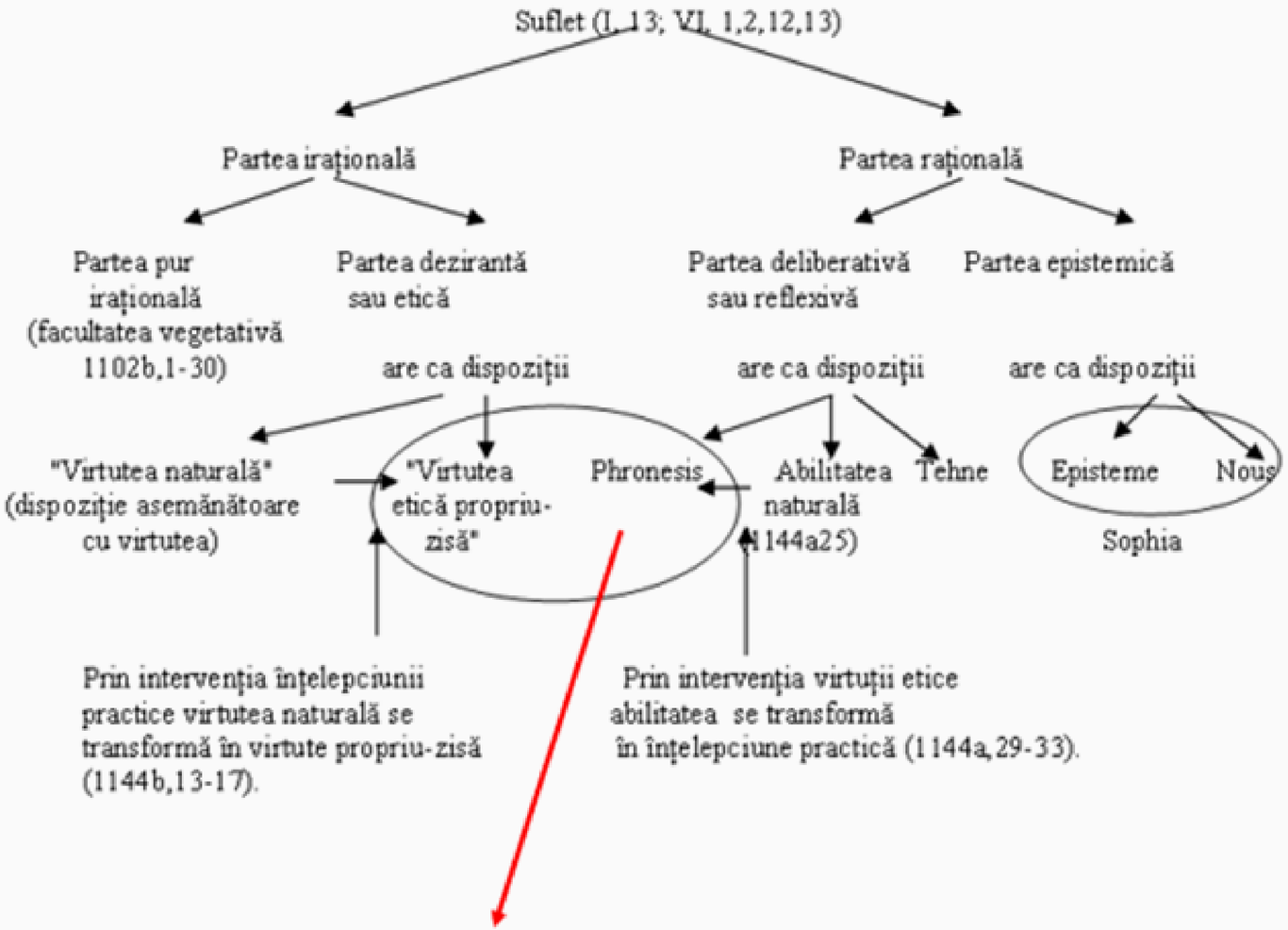

Om politic - în faţa unei decizii grele: 1) cere timp de gândire, se bâlbâie, revine; 2) "vede" imediat soluţia ce se dovedeşte a fi, de regulă, bună (are *phronesis*); 3) "se descurcă" , îşi foloseşte egoist isteţimea, nu are anvergură ("isteţime naturală") (NC).

VIRTUTEA

- **Virtuţile sufletului sunt *calităţi* ale sufletului. Ce fel de calităţi?**

- Calităţi ale sufletului
  - afecte (*pathos*)(II,5): mânia, dorinţa iraţională, invidia.
  - facultăţi (*dynamis*): temperam.
  - dispoziţii habituale (*hexis*)
    - **virtutea** (*arete*)/ viciul (VII,1)
    - stăpânirea de sine/nestăpânirea de sine(*akrasia*)
    - dispoziţia eroică(divină)/ bestialitatea

Virtuţile:

- **-** nu sunt afecte – pasagere (cumpătarea e ceva stabil);
- - nu sunt facultăţi – ca temperamentul coleric (nu sunt naturale, ci dobândite prin educaţie)
- - sunt dispoziţii habituale – **calităţi dispoziţionale** ale sufletului (caracterului) dobândite prin educaţie, prin *exerciţiu*, nu prin *studiu*.

- Genul proxim al virtuţii = *hexis* (dispoziţie habituală) = dispoziţie stabilizată, devenită obişnuinţă.

Virtuțile nu sunt înnăscute; „ne-am născut cu aptitudinea de a le primi”. „Virtuțile le dobândim după ce mai întâi am depus o activitate.” Practicând curajul, devii curajos; practicând dreptatea, devii drept etc.

„Din și prin aceleași cauze se naște și piere orice virtute.” (Și viciile sunt dispoziții habituale, instanțiate de insuficiență și exces.)

„Nu urmărim să examinăm natura virtuții, ci să devenim virtuoși.”

„Actele sunt, prin natura lor, degradate fie de insuficiență, fie de exces.”

„Semn distinctiv al deprinderilor – trebuie să luăm în considerație plăcerea și durerea ce însoțesc actele. ... Virtuțile sunt legate de acte și pasiuni, deci virtutea are raporturi cu plăcerile și durerile.”

„Orice dispoziție sufletească manifestă o tendință naturală spre plăcere sau durere și este legată de ele.”

Principiu fundamental: „virtutea este, în materie de plăceri și dureri, aptitudinea de a înfăptui lucrurile cele mai frumoase, iar viciul este contrariul ei.”

DEFINIȚIA VIRTUȚII

Ce este virtutea? De câte feluri este? Pentru fericire – care virtuți sunt relevante? Cum putem deveni virtuoși?
Virtuțile unui lucru sunt acele calități ale lucrului care fac din el un lucru bun (capabil să-și exercite optim funcția proprie).

a) Genul proxim: (natura virtuții)
Pornim de la structura sufletului: o parte irațională (facultatea vegetativă & facultatea apetitivă) și o parte rațională (facultatea deliberativă/reflexivă & partea pur rațională/epistemică). Această diferență este una conceptuală, cele două părți neputând fi separate prin natură.
Virtuțile se formează la intersecția celor două părți ale sufletului: facultatea apetitivă are drept dispoziție virtutea naturală, iar partea deliberativă are drept dispoziție o abilitate naturală de a delibera. La intersecția acestora se formează virtutea etică.
Virtuțile etice sunt definite de Aristotel pornind de la teza metafizică conform căreia virtuțile sunt calități ale sufletului. Aristotel distinge între afecte (pathos), facultăți și dispoziții naturale, arătând prin eliminare că virtuțile au ca gen proxim HABITUS-ul (dispoziția habituală).

b) Diferența specifică: există mai multe tipuri de dispoziții habituale. Pornim de la teza aristotelică „opinie-dorință". Această teză pleacă de la ideea că acțiunile sunt cauzate de dorințe, singurele care pun în mișcare sufletul. Scopul este educarea afectelor și săvârșirea acțiunilor morale. Dobândirea virtuților este o condiție necesară pentru modelarea caracterului. Educarea afectelor și săvârșirea acțiunilor morale depind de existența unei medii/măsuri juste în afecte și dorințe. MĂSURA JUSTĂ se referă la reglarea afectelor și acțiunilor în raport cu circumstanțele particulare ale fiecăruia, adică „în funcție de circumstanțele variabile: unde trebuie, în raport cu ce trebuie, pentru ce trebuie, pentru cine trebuie, când trebuie."

DEFINIȚIA VIRTUȚII

Virtutea etică este, aşadar:

1) o **dispoziţie habituală** (hexis)

2) aptă să ne indice sigur binele moral: **măsura justă** în raport cu noi în afecte (şi acţiuni),

3) capabilă de a cauza acţiunea prin alegerea deliberată (prohairesis) a căii optime pentru realizarea acelui bine,

4) aşa cum ar face-o înţeleptul practic: ţinând cont de circumstanţe şi impasibil în faţa dorinţelor iraţionale.

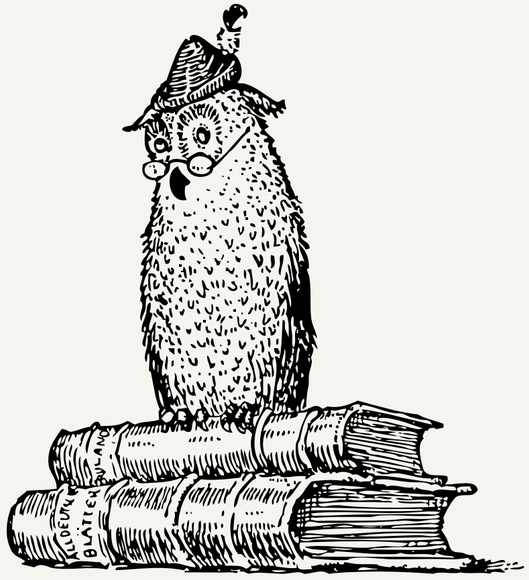

Cum dobândim virtutea?

Cum putem deveni virtuoși?

- să ne observăm propriile tendințe naturale;
- să ne cunoaștem tendințele pornind de la plăcerea sau durerea pe care o resimțim;
- să ne conducem spre ceea ce este contrariu tendințelor noastre;
- să ne ferim de plăcere și de ceea ce este plăcut (în prima fază);
- trebuie să oscilăm când spre exces, când spre insuficiență ca să putem atinge echilibrul.

Condiții de importanță absolută:

- Fiind **conștient** de ceea ce faci;
- Având **intenția** precisă de a săvârși actul conform cu virtutea;
- Înfăptuind actul cu o **fermitate** de neclintit.

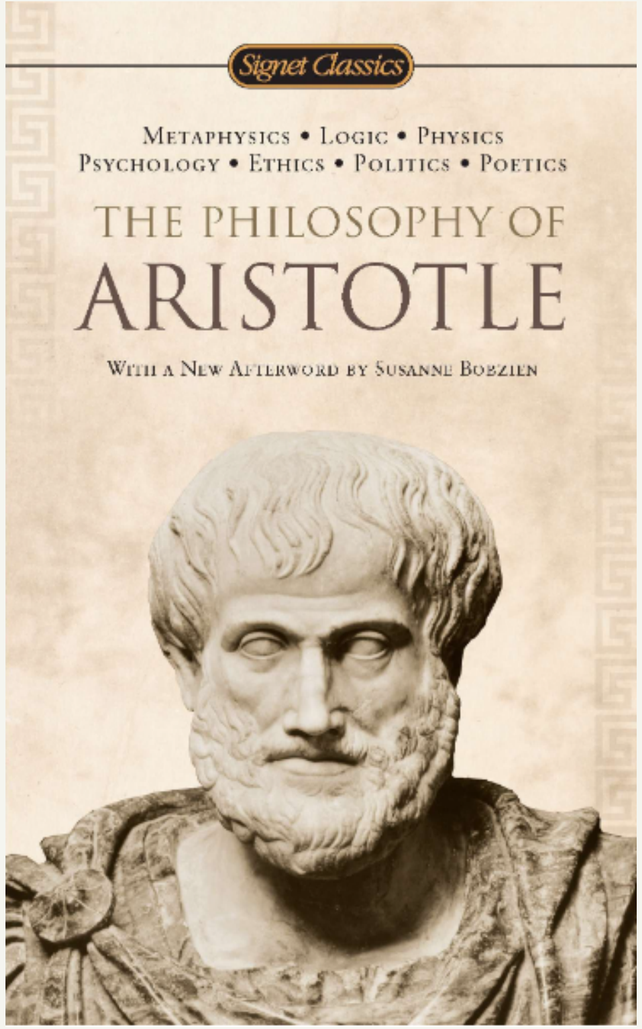

VIRTUTEA ETICĂ

Virtutea etică e o capacitate de a ne controla raţional afectele şi acţiunile pentru a realiza binele moral (măsura lor justă în dorinţele iraţionale (afecte) şi acţiuni).

Nu există o formulă matematică (obiectivă) unică a măsurii juste: ea variază în funcţie de circumstanţe („media pentru noi”).

Deci, nu există o regulă (principiu, test) universal pentru determinarea moralităţii persoanelor sau acţiunilor (Kant, Mill), trebuie să judecăm caz cu caz.

Dar putem spera să judecăm corect - formându-ne discernământul moral (phronesis): căci virtutea poate fi deprinsă (ca arta călăriei) prin exersare, nu învăţată din cărţi:

- prin imitarea unor modele;
- prin repetarea/interzicerea unor acţiuni;
- prin interiorizarea legilor cetăţii;
- prin cizelare sufletească (literatură, muzică, sport, pictura).
- (indirect) prin studiul eticii (o schiţă abstractă a virtuţilor şi viciilor şi unele reguli empirice de pedagogie morală).

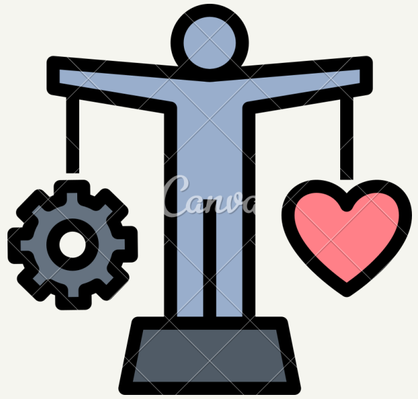

VIRTUTEA CURAJULUI

Curajul e dispoziţia habituală ce mă face capabil de a:

1) intui corect (dori raţional) măsura justă în afectul fricii (laşul confundă media cu excesul de teamă)

2) delibera corect cu privire la ce mijloace conduc la acest scop bun relativ la circumstanţe:

- a-ţi fi teamă <u>de ce trebuie:</u> de răul cel mai mare, moartea; dar nu de orice fel de moarte: de pildă, nu de moartea în faţa căreia nu ai ce face (e.g. care e cauzată de boală sau de naufragiu), ci de una pe care o poţi „înfrunta bărbăteşte", fapt ce îţi „aduce glorie" (1115a25-1115b5): aceasta nu poate fi alta decât moartea pe câmpul de luptă (1115a30).

- a-ţi fi teamă <u>când trebuie</u>: când te afli în faţa celor mai mari şi mai glorioase pericole (1115a31; 1116b16).

- a-ţi fi teamă <u>cum trebuie</u>: a suporta înfruntarea morţii „ferm", „cum o cere raţiunea" (1115b12), a avea o atitudine „nobilă" (1115a21), a fi „prompt în acţiune" şi „calm" (1116a10).

a-ţi fi frică <u>pentru ce trebuie</u> (scopul): pentru „frumosul moral", pentru curajul însuşi (1115b13;20-25), nu pentru că eşti constrâns (involuntar), e.g. „Omul curajos înfruntă pericolele pentru că e frumos să o facă şi a nu o face ar fi dezonorant." (1116a12).

3) alege deliberat acţiunile fezabile cele mai bune, în funcţie de circumstanţe (a decide adecvat circumstanţelor).

.

Afectul	Exces	Media	Deficiență
Frica şi încrederea în sine	Temeritatea (nesăbuinţa) (*thrasytes*)	Curajul (*andreia*)	Laşitatea (*deilia*)
Plăcerea şi durerea senzuală	Desfrâul (*akolasia*)	Cumpătarea (*sophrosyne*)	Insensibilitatea (*anaisthesia*)
Darea şi primirea de bunuri materiale (minoră)	Risipa (*asotia*)	Generozitatea (*eleutheriotes*)	Avariţia (*aneleutheria*)
Darea şi primirea de bunuri materiale (majoră)	Fanfaronada (*apeirokalia*)	Mărinimia (*megaloprepeia*)	Meschinăria (*mikroprepeia*)
Onoarea şi dispreţul onoarei (majoră)	Vanitatea (*chaunotes*)	Grandoarea sufletească (*megalopsychia*)	Micimea sufletească (*mikropsychia*)
Onoarea şi dispreţul onoarei (minoră)	Ambiţia (*philotimia*)	Ambiţia veritabilă	Lipsa ambiţiei (*aphilotimia*)
Mânia	Irascibilitatea (*orgilotes*)	Blândeţea (*praotes*)	Impasibilitatea (*aorgesia*)
Exprimarea convingerii faţă de alţii	Lăudăroşenia (*alazoneia*)	Sinceritatea (*aletheia*)	Disimularea (*eironeia*)
Plăcerea în conversaţie	Bufoneria (*bomolochia*)	Veselia (*eutrapelia*)	Grosolănia (*agroikia*)
Conduita publică pentru a plăcea	Linguşeala (*areskeia*)	Prietenia (*philia?*)	Ursuzenia (*duskolia*)
Ruşinea	Sfiala (*kataplexis*)	Decenţa (*aidos*)	Neruşinarea (*anaischyntia*)
Indignarea	Invidia (*phthonos*)	Justa indignare (*nemesis*)	Răutatea (*epichairekakia*)
Plăcerea dată de câştig (*pleonexia*)	Câştig nemeritat	Dreptatea distributivă (ceea ce se cuvine)	Pierdere nemeritată
Pleonexia	Nedreptatea prin posedarea în exces	Dreptate corectivă (egalitatea, nepărtinirea)	Nedreptatea prin deposedare
Celelalte afecte manifestate în relaţiile cu alţii	Nedreptate	Dreptatea generică	Nedreptate

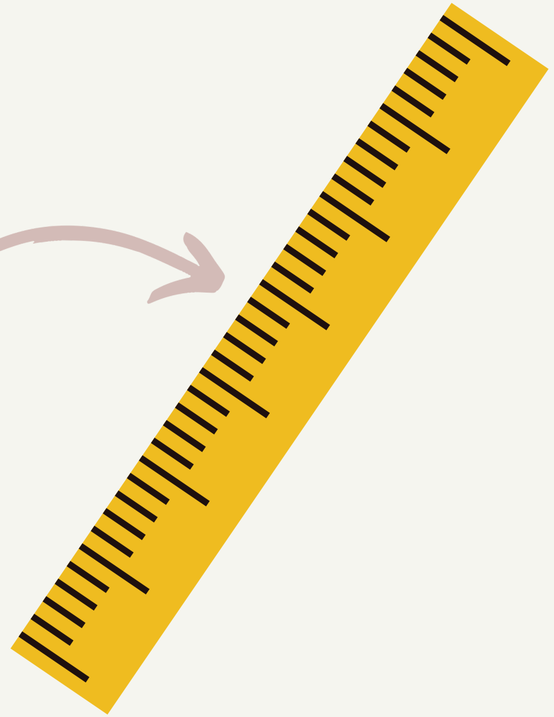

Aristotel, EN, I-II

endoxa
opinii comune
1.problema 2.selectia opiniilor 3.rezolvarea conflictelor 4.principiu
domeri de degajare a adevărului de neclarităţi şi aporii
eliminarea incompatibilităţilor si a contradicţiilor,
rezolvarea ambiguităţilor (clarificarea limbajului, găsirea definiţiilor),
inferenţe imediate, raţionamente inductive
↑
metoda dialectică (diaporematică)
→ *arhe* **principiu probabil**
- **mai clar** — contine o explicatie cauzala si e coerent
- **mai logic** — e urmarea unei analize logice
- **mai nerelativ** — impaca puncte de vedere divergente
- **mai adevarat** — maxima acceptabilitate rationala

concepţie teleologică despre lume

entelehia → principiu dinamic orienteaza spre perfectiune

telos **SCOP** (cauza finala = functia) => *ariston* **BINELE SUPREM** = *eudaimonia* **FERICIREA**

- **care este esenta fericirii - insusiri esentiale** — calităţile care aparţin numai vieţii fericite şi nu pot să nu-i aparţină (necesar)
- **ce este specific fericirii - insusiri proprii** — calităţile care aparţin numai vieţii fericite, dar pot să nu-i aparţină (contingent)
- **ce este accidental fericirii - insusiri accidentale** — calităţile care aparţin şi altor lucruri şi pot să nu-i aparţină

PRODUS *kinesis* (la sfarsitul actiunii)
ACTIVITATE *energela* (isi este si esi scop) activeaza
- **AFECTE** *pathos*
- **POTENŢE FACULTATI** *dynamis*
- **DISPOZIŢIE HABITUALE** *hexis*
  - **VICII** — blamate degradeaza fc.
  - **VIRTUTI** *arete* — laudate optimizeaza fc.
    - **ETICE** prin obisnuinta
    - **DIANOETICE** prin invatatura

dispoziţii habituale stabile,
dobândite prin exerciţiu,
care ne ajută să intuim corect
măsura justă în fc. de circumstanţe

artă *tehne*
acţiune *praxis*
cercetare sistematică *prin methodos*
alegere deliberată *proairesis*

Cunoaştere poietică (poiein = a face, a făuri)
cunoaşterea necesară pentru a făuri un produs, know how
Ce trebuie sa fac pentru a realiza un produs bun.
artele frumoase, "meşteşuguri", arhitectura, agricultura, cosmetica, retorica, medicina etc

Cunoaşterea ştiinţifică (episteme = ştiinţă)
Cunoaşterea realităţilor cele mai înalte (necesare şi eterne)
Explicalumea divina si cele mai adanci resorturi ale lumii naturale
metafizica (teologia), astronomia, matematica, fizica

Cunoaşterea practică (praxis = a acţiona)
Cunoaşterea (probabilă, incertă) necesară înfăptuirii de acţiuni bune (moral, politic, economic) şi ducerii unei vieţi împlinite
specifica politicianului capabil, omului de caracter, îndeletnicirii pentru (plăcerea)

- EN, C1, Cap.I, 1094a
- EN, C1, Cap.I, 1094a
- EN, C1, Cap.II, 1095a
- EN, C1, Cap.II, 1095b
- EN, C1, Cap.VII, 1098b
- EN, C7, Cap.I, 1145b
- EN, C10, Cap.II, 1173a
- EN, C1, Cap.VII, 1102a
- EN, C1, Cap.VI, 1098a
- EN, C1, Cap.XIII, 1103a
- EN, C2, Cap.I, 1103a
- EN, C2, Cap.V, 1106a,b
- EN, C2,Cap.VI, 1107a

***Binele* omului e funcţia omului (viaţa raţională) optimizată de virtuţile sufletului.**
***Fericirea* este activitatea raţională a sufletului conformă cu virtutea (desăvârşită).**

Diogene din Sinope. Cinism

Cel mai fericit om este cel care se **mulțumește cu foarte puțin**.

- Platon l-a descris pe Diogene drept „un Socrate care a înnebunit”.
- Diogene afirmă pasiunea pentru virtute și respinge confortul material. Viața bună presupune să ne eliberăm de restricțiile exterioare impuse de societate, precum și de nemulțumirea interioară cauzată de dorință, emoție și teamă.
- *Kynikos* = „ca un câine”; hotărârea cinicilor de a desconsidera toate formele de obiceiuri sociale și de etichetă, trăind într-o stare cât mai naturală.

Jean-Léon Gérôme, *Diogenes*, 1860

Zenon din Kition. Stoicism

332 BC - 265 BC

- Fondatorul stoicimului;
- Universul este guvernat de legi naturale impuse de un legislator suprem. Omul trebuie să accepte cruzimea și nedreptatea care i se întâmplă.
- Omul este înzestrat cu un suflet rațional prin care își poate exercita liberul-arbitru.
- Omul poate alege să fie indiferent la durere și plăcere, la sărăcie și bogăție.
- **Fericirea** înseamnă să duci o viață în armonie cu natura în toate aspectele sale, bune sau rele.
- „**Fericirea este o curgere frumoasă a vieții**”.

Epicur. Placerea e principiul binelui

- *epikouros* = „cel care e de ajutor”;
- întemeietorul celei de-a treia școli de gândire, „**Grădina**”, în Atena; principiul care îl ghidează: „**Trăiește ascuns!**”
- „Fericita și în același timp ultima zi a vieții”;
- **eliberarea de frică și suferință**; importanța **prieteniei**, a **libertății**, a **reflecției**
- siguranța drept condiție a fericirii; pacea sufletească e echivalentă cu fericirea (acceptarea finitudinii); *Scrisoarea către Menoiceus* și culegerile de maxime;
- fericirea presupune înțelegerea „tipurilor de viață” ale oamenilor; **plăcerea** este fundamentul fericirii; deduce ascetismul din hedonism:

„Nu e cu putință să trăiești plăcut fără a trăi înțelept, bine și drept și nici să trăiești înțelept, bine și drept fără a trăi plăcut. Căci virtuțile sunt în mod natural unite cu viața plăcută, iar viața plăcută este inseparabilă de acestea”.

The dance of death, sec. al XVI-lea

Stoicismul târziu. Seneca

„Trăiți de parcă v-ar fi dat să trăiți veșnic, niciodată nu vă trece prin minte fragilitatea voastră, nu băgați de seamă cât timp s-a scurs deja. Aveți toate temerile muritorilor și toate dorințele nemuritorilor”.

- „**viața fericită** este energică și îndrăzneață, folosindu-se de darurile sorții, dar nefiind sclava lor”
- „este **fericit** cel care nu cunoaște un bine mai mare decât acela pe care și-l poate oferi singur”
- „**fericit** este omul care se ține departe atât de dorință, cât și de teamă, prin darul rațiunii”.
- „**fericit** este cel împăcat cu condiția sa și cel care iubește ceea ce are”.

„**Adevărata fericire** este să te bucuri de prezent, fără teamă de viitor, fără să ne păcălim cu speranțe sau frici, ci să rămânem satisfăcuți de ceea ce avem, căci cel care e așa nu își dorește nimic”.

„Fie lumea mare un balamuc, cât timp înlăuntru-mi nicio tulburare”.

Ai imprumutat o suma de bani de la un bun prieten si i-ai promis ca-i restitui. A venit momentul, insa afli ca prietenul va folosi banii pe care tu ii vei inapoia pentru a-si cumpara droguri de mare risc.
Ce decizi?

X sustine un test la facultate.
Daca rezultatul clasei, in ansamblu, este bun, toti studentii sunt recompensati.
X il vede pe Y copiind.
Daca ii spune profesorului, rezultatul general risca sa iasa mai prost.
Daca nu ii spune, incalca un principiu.

Ce ai face tu? Argumenteaza.